

Буюк Доро I - Ахамонийлар давлати подшоси, милoddан аввалги 522-486 йилларда хукмронлик килган.

Доро I даврида форслар хукмронлиги Мисрдан Хиндистонгача чўзилган ва 80 дан ортик халкларни камраб олган. Унинг хукмронлиги давридан минглаб миххат ёзувлари сакланиб колган: кадимги форс тилидаги коятош ёзувлари элам ва аккад тилларига параллел таржималари, турли тиллардаги иктисодий, хукукий, маъмурий ва диний матнлар, Ахамонийларнинг ижтимоий тузилиши ва маданияти, иктисодиётга оид маълумотларга эга. Доро хукмронлиги Ахамонийлар хокимиятининг энг катта кенгайиш даври эди, аммо унинг даврида давлатнинг заифлиги кўзга ташлана бошланди.

Тахтга чикиши

Доро I, Ахамонийларнинг ёш авлоди вакили, Виштаспанинг ўгли (кадимги юнонча - "Гистаспа"), Гаумата ўлдирилганидан кейин фитначилар томонидан шох деб ёллон килинди. Тахтга ўтирганида у 28 ёшга тўлганди. Хокимиятига бўлган хукукларини тўлик таъминлаш учун Доро Кир II нинг кизи Атоссага ўйланди. Тобе мамлакатларнинг кўзголлари.

Элам ва Бобил кўзголлари

Доро ўз хукмронлигини Форс зодагонларининг Гаумата томонидан бекор килинган барча имтиёзларини тиклашдан бошлади. Бу форсларга бўйсунган халклар орасида кескин каршиликларга сабаб бўлди. Эламликлар ва бобилликлар биринчи бўлиб исён кўтардилар. Эламда Ассина исмли шахс ўзини Элам шoхи деб эълон килди, лекин уни боглаб, Форс шoхига олиб келинди ва бу ерда катл килинди.

Бобилликлар ўзини Набониднинг ўгли Навуходоносор деб эълон килган Нидинту-Бел бошчилигида исён кўтардилар. Милoddан аввалги 522 йил 3 октябрда, яъни Гаумата ўлдирилганидан бир неча кун ўтгач, Нидинту-Бел Бобилнинг Сиппар, Борсиппа ва бошка шаҳарларида шох сифатида тан олинган. Бобил кўзголлари шу кадар кенг таркалдики, Доро уларга карши юришни шахсан ўзи бошқаришни зарур деб топди. Бобил кўшини Дажла якинида мудофаа позицияларини эгаллаб, дарё ўтиш жойларини коплади, аммо

Доро ўз аскарларини туялар, отлар ва шишган териларга миндириб, Дажла бўйлаб сузиб ўтди ва тўсатдан зарба билан Бобил кўшинини таркатиб юборди (Ассирияда ойининг 24-куни - милоддан аввалги 522 йил 13 декабр). 6 кундан сўнг (Анамака ойининг 2-куни - 18 декабр) Доронинг кўзголончилар билан иккинчи жанги Фурот дарёсининг Зазана шаҳри яқинида бўлиб ўтди. Бобилликлар яна маглубиятга учрадилар, уларнинг кўшинларининг катта қисми дарёга сиқиб борилди ва сувга ташланди. Нидинту-Бел қочиб, Бобилда паноҳ топди. Доро Исёнкор шаҳарни эгаллаб олди. Нидинту-Бел ва кўзголоннинг бошқа 48 нафар етакчиси қатл этилди. Нидинту-Бел ҳақиқатан ҳам унинг асир олинганидан атиги 17 йил ўтган Набониднинг ўғли бўлган бўлиши мумкин. Бехистун рельефида Нидинту-Бел кекса одам сифатида тасвирланган. Кизиги шундаки, Нидинту-Бел қўлга олингандан сўнг, Доро буни одатда қадимги сулолалар вакиллари сифатида кўрсатган қаллоблар билан қилганидек, одамларга кўрсатмади. Геродот ҳам бобилликлар кўзголонни ҳақида гапиради, лекин уни кейинроқ рўй берган деб айтади ва Бехистун ёзуви ҳикоясига деярли мос келмайдиган тафсилотларни айтади. Бобилликлар ўта раҳмсиз бўлган. Улар ортикча нонхўр деб қўплаб аёлларни ўлдириб юборган; Доро йигирма ой давомида Бобилни самарасиз қамал қилди, фақат қамал қилинганларнинг масҳарасини бошидан кечирди. Қирнинг мисоли (дарёнинг бурилиши) ҳам ёрдам бермади ва Бобил фақат Зопирнинг фидойилиги туфайли қулади. Зопир ўзини майиб қилиб, гўёки Дородан ўч олиш учун душманлар томон қочган, кейин еса, Бобил қўмондони бўлиб, шаҳарни Дорога топширган. Доро Бобил истехкомларини вайрон қилади, уч минг бобилликни қатл қилади ва қолганларини бегона аёлларга уйланишга мажбур қилади, чунки ўз аёлларини улар ўлдириб юборганди. Зопир содиқлиги учун Бобилия сатрапи этиб тайинланган. Қўринишидан, бу Геродот томонидан юнонларга қочиб кетган Бобиллик сатрапи Зопирнинг набираси Зопирнинг сўзларидан келиб чиққан оилавий афсонани акс эттиради. Бироқ, Геродот томонидан кўрсатилган узок қамал вақти учун бизда тегишли хронологик чегаралар йўқ.

Маргиёна ва Эламдаги кўзголонлар

Доро Бобилда жазолаш ҳаракатлари билан банд бўлган бир пайтда Форс, Мидия, Маргиёна, Парфия, Арманистон, Саттагидия, Сагартия, Ўрта Осиёдаги сак қабилалари, Миср ва яна бир марта Элам унга қарши исён кўтарди.

Маргиёнада Фрада исмли шахс ўзини подшоҳ деб эълон қилди ва Дорога қарши қурашга раҳбарлик қилди. Дорога содиқ қолган Бактрия сатрапи Дадаршиш исёнчиларга қарши чиқди. Милоддан аввалги 522 йил 10 октябрда маргиёналиклар маглубиятга учрадилар. Бунинг ортидан қиргин содир бўлди, унинг давомида жазоловчи қучлар 55200 дан ортик одамни ўлдирди ва деярли 7 минг маргиёналик асирга олиниб, кейин қулликка сотилди. Бу рақамларнинг ўзи Маргиёнадаги кўзголоннинг умумхалқ ҳаракати эканлигини кўрсатади.

Эламда кўзголонга Хумпаникаша номи билан ўзини Элам шоҳи деб эълон қилган форс Мартия бошчилик қилди. Доро бу кўзголонни бостириш учун қўшин юборди, аммо яқинлашиб келаётган жазодан қўриқиб кетган эламликлар Мартияни ўлдиришди.

Форс ва Арахосияда кўзголон

Форснинг ўзида Қир II Бардиянинг ўғли номи билан форс Вахяздат Доронинг рақиби

сифатида ҳаракат қилди ва у халқ орасида катта ёрдам топди. Милоддан аввалги 522 йил декабр ойининг иккинчи ярмида Форсдаги кўзғолон шу қадар кенг қўламга эга бўлдики, Вахяздат Форсдан юзлаб километр узокликда жойлашган Арахосияда жанг қилди.

Милоддан аввалги 522 йил 29 декабрда Арахосияда, Капишаканиш қалъаси яқинида, бир томондан, Вахяздата томонидан юборилган қўшин ва Дорога содик қолган сатрап Арахосиа Вивана қўшини ўртасида жанг бўлиб ўтди, аммо бу жангда Вахяздата тарафдорларининг 303 нафари ҳалок бўлди, ҳеч бир томонга ҳал қилувчи ғалаба қолтирмади. Милоддан аввалги 521 йил 21 февралда Гандутава вилоятида Вивана кўзғолончилар армияси устидан ҳал қилувчи ғалаба қозонди. Кўзғолончилар бу жангда ҳалок бўлган 4579 кишини йўқотиб, Аршад қалъасига чекинишди. Март ойида кўзғолончиларнинг Арахосиядаги сўнги таянчи бўлган Аршад қалъаси Вивана қўшинлари томонидан босиб олинди ва исёнкор қўшин бошлиқлари қатл этилди. Милоддан аввалги 521 йил 25 майда Доро қўмондони Артавардия Форсда Раха шахри яқинида Вахяздатнинг асосий армиясини мағлуб этди. Исоёнчилар 4404 кишини йўқотди. Вахяздат қочиб кетди; янги қўшин тўплади, лекин милоддан аввалги 521 йил 16 июлда яна мағлубиятга учради, 6246 киши ҳалок бўлди ва 4464 киши асирга олинди. Вахяздат энг яқин 52 ёрдамчиси билан қўлга олиниб, қозикка ўтказилган.

Арманистон ва Сагартияда ҳарбий ҳаракатлар

Арманистондаги кўзғолонни бостириш учун Доро саркардалар Дадаршиш ва Ваумису қўмондонлиги остида қўшин юборди. Милоддан аввалги 522 йил декабрда кўзғолончилар қўшини жанубга қараб ҳаракатлана бошлади ва Оссурия вилоятига бостириб қирди. Ваумиса уни қутиб олиш учун чиқди ва 31 декабрь куни Изара ҳудудида исёнчилар билан жангга қирди. Гарчи Бехистун ёзувида кўзғолончилар тўлиқ мағлуб бўлган деб даъво қилинган бўлса-да, афтидан, аксинча, қирол армияси мағлуб бўлган, чунки бундан кейин Ваумиса 5 ой давомида фаол ҳарбий ҳаракатлардан қочган. Ва унга ёрдам бериш учун Доро унга содик арман Дадаршиш қўмондонлиги остида бошқа қўшин юборишга мажбур бўлди. Милоддан аввалги 521 йил 21 майда Дадаршиш Зуза қишлоғи яқинидаги жангда арманларни мағлуб этди. Орадан 6 кун ўтиб, 27 май куни Дажла қалъасидаги жангда яна ғалаба қозонди. 21 июн куни у Виама қалъасида учинчи ғалабани қўлга қиритди. Июнь ойининг охирида Ваумиса исёнчи арманлар устидан яқуний ғалаба қозонди. Шундай қилиб, 7 ойлик қураш ва 5 та жанг давомида Арманистондаги кўзғолон барҳам топди. Бу жангларда ҳалок бўлган арманларнинг умумий сони 5097 киши бўлиб, 2203 киши асирга олинган.

Сагартияда Чиссатахма исмли шахс ўзини шох деб эълон қилди ва у Киаксарлар оиласидан чиққан деб даъво қилди. Бу кўзғолонни бостириш учун Доро ўзининг содик мидиялик Тахмаспадасини юборди. Чиссатахма мағлуб бўлди, асирга тушди ва Доро ҳузурига олиб кетилди. Доро унинг бурнини, қулоқларини қесиби, кўзларини ўйиб ташлади. Кейин Чиссатахма Арбелада қозикка ўтказилди.

Африкадаги ҳарбий ҳаракатлар

Бехистун ёзувидаги Миср кўзғолонда иштирок этган давлатлар рўйхатида аниқ қиритилган, бироқ бу ерда кўзғолон бостирилгани матнда тилга олинмаган, шунинг учун Миср ҳақиқатда исён қўтаргани, деган савол мунозарали бўлиб қолмоқда. Геродотдан

маълумки, Юнон Кирениясида тартибсизликлар бўлиб, Камбизга бўйсунган Аркесилай III ни шафкатсизлиги учун кувиб юборган. У Баркада ўлдирилганида, онаси Феретима Мисрнинг Форс хоками Ариандга ёрдам сўраб мурожаат килди. Арианд бу бахонадан фойдаланиб, Ливия кабилаларини ва Киренаика юнонларини ўзига бўйсундиришни максатида унга ёрдам бериш учун Форс кўшини ва флотини юборди. Форс шохига бир нечта кабилалар бўйсунган Ливиядан ўтиб, форслар Баркани камал килишди. Тўққиз ойлик камалдан сўнг, Барка ахолиси форслар шаҳарда вайронагарчиликка олиб келмаслик шартига жавобан таслим бўлдилар, аммо улар кул килиб, Форсга олиб кетилди ва у ерда Парфияга жойлаштирилди. Арсесилаус III нинг ўлимида асосий айбдорлар Феретимега топширилди, у уларни шаҳар бўйлаб козиikka ўтказишни, хотинларини эса кўкракларини кесиб, шаҳар деворига осиб кўйишни буюрди. Шундан сўнг Форс кўшини Киренадан ўтиб, оркага кайтди; форслар бу шаҳарни эгаллашга ҳаракат килишди, аммо муваффақиятга эришмади. Кайтиш йўлида ливияликларнинг хужумлари туфайли кўплаб форслар ҳалок бўлди.

Форсларнинг Кушни (Нубия) забот этишини ҳам худди шу даврга боғлаш мумкин. Хатто узок Карфагенликлар ҳам Доро хоқимиятини тан олишди. Юстиннинг хабар беришича, Форс элчилари Карфагенга келиб, буюк подшоҳнинг одамларни қурбон қилмаслик, ит емаслик ва ўликларни ерга қўmmasлик талабини эълон қилишди. Карфагенликлар бунга рози бўлишди, лекин юнонларга қарши иттифок тузиш таклифини рад этишди. Гарчи бунинг акси қутилган бўлса-да; бу ҳикоя, эҳтимол, кейинги даврдаги зардуштийликнинг диний эксклюзивлигини аввалги даврга кўчиришдир. Карфаген форсларнинг кучини қай даражада тан олганини айтиш қийин. Қандай бўлмасин, Накш-Рустам тобе халқлар рўйхатида Африкадаги Куш, Пунт ва Максия (Ливия) ёнида "Қарха", яъни Карфаген ҳам бор.

Кейинчалик Доро, Геродотнинг сўзларига кўра, ўзини мустақил тута бошлаган ва хатто ўз тангасини зарб қила бошлаган Ариандни қатл қилди, чунки бу факат қиролнинг ҳуқуқи эди. Унинг ўрнига форс Ферендат тайинланди. Поленус, аксинча, Мисрликларнинг ўзлари Арианднинг шафкатсизлигидан газабланиб, исён кўтаришганини айтади. Доро Арабистон чўли бўйлаб Мемфисга саёхат қилди ва Мисрнинг Апис учун мотам тутаётгани устидан чиқди. У янги Аписни топган одамга 100 та талант миқдорида мукофот эълон қилди ва бу исёнчиларни ташлаб қетган мисрликларни ўзига тортди. Бу Доронинг 4-йилида, яъни милоддан аввалги 518 йилда содир бўлган деб ҳисобланади, ундан бизда Аписнинг ўлими ҳақидаги ёзуви бўлган Серапеум стеласи бор. Аммо Доро ҳукмронлигининг 31-йилида ҳам худди шундай ёзув бор ва умуман олганда, бу ҳикоя фантастикага ўхшайди. Диодорнинг таъкидлашича, у Камбизнинг қилмишларини тузатишга ҳаракат қилгани учун мисрликлар Дорони жуда қадрлашган ва уни ўз қонун чиқарувчиларидан бири деб ҳисоблашган.

Мисрда Доро фиръавн сифатида ва Сетут-Ра ("Ранинг авлоди") номи билан пайдо бўлади. Маълумки, у шахсан Мисрда бўлган ва Нил водийсида ҳам, Буюк воҳада ҳам унинг номидан маъбад қурилишлари амалга оширилганлиги ҳам маълум. Ҳаммамат қонлари Доро ҳукмронлиги даврида маъбад бинолари учун фаол фойдаланилган; улар қисман маҳаллий аҳолига (масалан, насл-насабини илоҳийлаштирилган Имхотеп билан боғлаган Хнумабрага), қисман форс меъморлари томонидан бошқарилган, Миср маданияти шу қадар таъсирланганки, улар Миср худоларига ибодат қилганлар ва уларнинг ёзувлари Миср иероглифларида қилинган. Доро I номи Миср ёдгорликларида бошқа барча Форс шохларининг номларидан кўра кўпроқ учрайди.

Доронинг кўзголончилар устидан галаба козониш сабаблари
Шундай килиб, 150 мингга якин кўзголончи халок бўлган 20 та жанг давомида
Ахамонийлар давлати худудида Форс шохининг ҳокимияти тикланди. Доронинг
кўзголончи халклар устидан қозонган галабалари кўп жихатдан улар ўртасида
бирдамлик йўқлиги билан боғлиқ эди.

Доро кирол гвардиясининг полклари (10 минг "ўлмас" деб аталадиган), унга содик қолган
сатраплар қўшини ва қандайдаси кўра ҳар бир минтақада чет елликлардан ташкил топган
гарнизон қўшинлари томонидан қўллаб-қувватланган. Доро бу қўшинлардан жуда
моҳирлик билан фойдаланган, айтиш пайтда қайси кўзголон энг хавфли эканлигини аниқ
топган. Бир вақтнинг ўзида барча йўналишларда жазолаш операцияларини ўткази
олмай, Доро бир кўзголонни бостириб, ва кейин бошқа кўзголончиларга қарши биринчи
кўзголонни бостирган ўша қўшинни ташлади.

Хиндистоннинг бир қисмини босиб олиш

Милоддан аввалги 517 йил атрофида форслар Хиндистоннинг шимоли-ғарбий қисмини
босиб олдилар, у ерда ўша пайтда қўллаб қўйиб давлат бирлашмалари мавжуд эди.
Бехистун ёзувида Хиндистон Дорога содиклик кўрсатишга мажбур бўлган давлатлар
қаторида қайд этилмаган. Бироқ, Доронинг Персеполис ёзувида мамлакат шарқий
вилоятлар орасида Арахосия ва Гандҳара ўртасида жойлашган бўлиб, у форслар
ҳукмронлиги остида эканлиги қайд этилган. Хиндистон, шунингдек, Нил дарёсини Қизил
денгиз билан боғлайдиган канални қўриш бўйича улугвор ишларни давом эттириш учун
Мисрда Доро томонидан қозонилган Сувайш яқинида ўрнатилган маҳмур гранит
стеласида ("Сувайш ёзуви") ҳам мавзулар рўйхатида жойлашган. Сузада қазилган шох
хайкалидаги қабри. Бу ҳудудни қўриқ олишдан олдин Доронинг қўриқ билан Хиндистонга
ва у ердан Хинд океани орқали Арабистон денгизига қария денгизчиси Қизил
экспедицияси амалга оширилган ва бу ҳудудлардаги қабилалар қабрида қабри
маълумотларни қўриқ олиш. Хиндистон деб номланган янги сатрапия Хинд дарёсининг
ўрта ва қўриқ оқими бўйлаб қўриқ олиш.

Эгей денгизи хавзасидаги иштироқлар

Шу билан бирга, Самос ороли қўриқ харбий флотга эга бўлган қўриқ йирик қўриқ
давлат бўлган Эгей денгизи хавзасида иштироқлар давом этди. Қўриқ Самос Қўриқ
милоддан аввалги 522 йилда Форс сатрапи Лидия Оретес томонидан қўриқ билан
қўриқилган ва орол Қўриқнинг қўриқ Меандрий томонидан қўриқилган бўлган.
Милоддан аввалги 517 йил атрофида Гауматани қўриқилган иштироқ олиш 7
қўриқчилардан қўриқ Отана қўриқлигидаги Форс қўриқ қўриқилган қўриқдан кейин
Самосни қўриқ олиш. Орол қўриқ бўлиб, Форс давлати қўриқига қўриқ ва Доро
қўриқ бўлишдан олдин ҳам у билан қўриқ бўлган ва унга қўриқ хайрихоҳлик
қўриқилган муваффақ бўлган Қўриқнинг қўриқ Қўриқсон унинг вассал қўриқдори этиб
қўриқилган. Қўриқ шу милоддан аввалги 517 йилда Форс ҳокимиятини Қўриқ ороли ҳам
тан олиш.

Доро Қўриқлари

Маъмурий бўлиниш

Шундан кейин Доро бир қатор қўриқларни амалга оширди. У давлатни маъмурий ва
қўриқ қўриқига бўлиб, уларни сатрапиялар деб атаган.

Асосан, сатрапияларнинг чегаралари Ахамонийлар давлати таркибига кирган мамлакатларнинг эски давлат ва этнографик чегараларига тўғри келган. Туманларга, худди аввалгидек, сатраплар бошчилик килган, энди улар маҳаллий амалдорлардан эмас, балки мамлакатнинг барча етакчи лавозимлари уларнинг қўлларида тўпланган форслар орасидан тайинланган. Кир II ва Камбиз II даврида фукаролик ва ҳарбий функциялар сатраплар қўлида бирлаштирилган. Энди сатраплар фақат фукаролик губернаторларига айландилар. Тинчлик даврида сатраплар ихтиёрида фақат кичик шахсий қўрикчи бўлган. Қўшинга келсак, унга сатраплардан мустақил бўлган ва тўғридан-тўғри подшоҳга бўйсунувчи ҳарбий бошликлар бошчилик килганлар.

Соликка тортиш

Доро Ислохотлари аграр муносабатлар тизимида жиддий ўзгаришларга олиб келди. Ернинг бир қисми босиб олинган халклардан тортиб олинди. Ахамонийлар бу ерларни йирик мулклар бўлиб тўлик ва меросхўрлик қилиш учун қирол оиласи аъзолари, форс дворянлари вакиллари, йирик амалдорлар ва бошқаларга тақсимлаганлар. Бундай ер эгалари давлат божи тўлашдан озод қилинган. Шу билан бирга, подшоҳ ўз аскарларини ерга ўтказганда, улар бутун гуруҳларга бўлиниб ажратилган ерларни деҳқончилик қилиб, ҳарбий хизматни ўтаб, маълум пул ва натура солиқларини тўлаганларида ердан фойдаланишнинг бундай тизими кенг қўлланилган.

Милоддан аввалги 518 йил атрофида Доро янги миллий солиқ тизимини ишлаб чиқди. Барча сатрапиялар ҳар бир минтақа учун экиладиган ерлар миқдори ва унумдорлик даражасини ҳисобга олган ҳолда белгиланган катъий белгиланган пул солиқларини тўлашлари шарт эди. Биринчи марта босиб олинган ҳудудлардаги черковларга ҳам солиқлар киритилди. Форсларнинг ўзлари, ҳукмрон халқ сифатида, пул солиқларини тўламадилар, аммо, афтидан, табиий етказиб беришдан озод қилинмаганлар. Бошқа халқлар, жумладан, автоном штатлар аҳолиси (масалан, Финикияликлар, Киликияликлар ва бошқалар) йилига жами 7740 та Бобил таланти миқдорида қумуш (230 тоннадан ортиқ) тўлаган. Колаверса, бу миқдорнинг катта қисми Кичик Осиё, Бобилия, Финикия, Сурия ва Мисрнинг иқтисодий ривожланган мамлакатлари халқларига тўғри келган. Ўз қумуш қонларидан маҳрум бўлган мамлакатлар солиқ тўлаш учун қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сотиш ва ҳунармандчилик орқали қумуш олишга мажбур бўлган, бу эса товар-пул муносабатларининг ривожланишига хизмат қилган.

Танга тизими

Милоддан аввалги 517 йилдан кейин Доро Ахамонийлар давлатига бутун империя учун ягона пул тизимининг асосини ташкил этувчи пул бирлигини, яъни оғирлиги 8,4 г бўлган олтин дарикни киритди. Олтин тангалар зарб қилиш фақат Форс шохининг ваколати эди. Дарик таркибида атиги 3% аралашма бўлганлиги сабабли, у бир неча асрлар давомида савдо дунёсида асосий олтин танга ўрнини эгаллаган. Қумуш ва ундан кичикроқ мис тангалар Форс сатраплари, шунингдек, автоном шаҳарлар ва қарам подшоҳлар томонидан зарб қилинган.

Марафон жанги.

10 та Афина филаси (10 минг жангчи) контингентини стратеглар бошқарган. Олий қўмондон архон-полемарх Киллимах эди. Аммо Марафон жангини ташкил этиш ва ўтказишда ҳал қилувчи ролни стратег лавозимини эгаллаган Милтиад ўйнади. У узок

вакт форслар хукмронлиги остида яшаб, уларнинг юришларида катнашган, уларнинг харбий ташкилоти ва тактикасини яхши билган.

Бир неча кун давомида кўшинлар жанг бошламасдан бир-бирига карши туришди. Форслар Афинадаги тарафдорларининг сигналини кутишган бўлиши мумкин, афиналиклар спарталикларнинг ваъда килинган кўшимчаларини кутишган. Жанг спарталиклар йўлга чиқкан куни бўлиб ўтди. Форс кўмондонлиги Афинани хайратда қолдириб, кўшимча кучлар келишидан олдин хал қилувчи зарба беришга умид қилиб, отлик кўшинларининг муҳим қисмини тунда кемаларга юклади ва Афинага жўнатди. Юнон кўмондонлиги бу ҳақда (скаутлар ва Форс кўшинидан қочиб кетган иониялик юнонлар орқали) ва милоддан аввалги 490 йил 12 сентябрда хабардор бўлди. Жанг форслар учун ноқулай вақтда бошланди. Натижада, айниқса юнонлар учун хавфли бўлган форс отликлари жангда катнашмади. Форсларнинг сон жиҳатдан устунлигини ҳисобга олиб, Милтиад юнон кўшинини марказ ҳисобига қанотларни сезиларли даражада мустаҳкамлайдиган тарзда қурди. Форс қамончилари томонидан отилган бўшлиқни тезда енгиб ўтиш ва зарба бериш учун қуч олиш учун юнон фалангалари ҳужумни югуришда бошлади. Фаланганинг зарбаси дахшатли еди, Форс кўшинининг биринчи қанотлари тор-мор этилди. Бироқ, форслар қаршилик қўрсатишди ва ўз навбатида юнонларни энг заиф ҳимояга эга бўлган марказда қосишни бошладилар. Юнон марказини осонгина ёриб ўтган форслар қалаба қозонганларини тасаввур қилиб, юнон лагерига қуқуррок қиришди. Аммо уларнинг орқасида ёпилган юнонлар, қанотларда туриб, чекиниш йўлини қосиб, уларни уришни бошладилар. Соҳилга қочган баъзи форслар ўз кемаларига қиқишга муваффақ бўлишди, бошқалари эса йўлда ботқоқликда ҳалок бўлишди. Афиналиклар 7 та форс кемасини қўлга олиб, уларни йўқ қилдилар. Форслар қолган кемаларни денгизга олиб қикдилар.

Геродотнинг ёзишича, бу жангда 192 афиналик ва 6400 форс ҳалок бўлган. Ёдгорлик стеласида ҳалок бўлган афиналикларнинг исмлари қайд этилган, аммо Марафонда ўлган платаликлар ва қуллар рўйхатга қирмаган. Ҳалок бўлган форсларнинг сонига қелсак, бу ҳақиқатан ҳам ҳисобланган, чунки афиналиклар маъбуда Артемидага ўлдирилган ҳар бир қиши учун бир эчкини қурбон қилишга ваъда беришган. Улар бу ваъдани дарҳол қажара олмагани учун йилига 500 та эчки сўйишга қарор қилишди.

Доро ва қабт этилган халқлар

Доно, адолатли ҳукмдор ва шарқ деспотларининг энг яхшиси сифатида Доро ҳатто душманларининг ҳурматиға сазовор бўлган. Марафон жангида қатнашган Эсхил ўзининг "Форслар" асарида юнонлар бошиға жуда қўп офатларнинг сабабқиси бўлган бу подшоҳ ҳақида жуда илиқ гапиради. Яҳудийлар ҳам у ҳақида миннатдор хотирани қалаб қилишди: ҳукмронлигининг 2-йилида у Қуддуснинг 2-маъбадини қуриш бўйича ишларни давом эттиришға руҳсат берди (Езра қитобиға қўра) ва 6-йилда маъбад муқаддас қилинди. Диодорнинг сўзларига қўра, мисрликлар бу подшоҳни қонун қикарувчи фиръавнлар билан тенг равишда ҳурмат қилишган; ҳатто узок Қарфагенликлар ҳам унинг ҳоқимиятини тан олишган.

Умрининг охириларида Доро муайян қийинчиликларни бошдан қечира бошлади; ҳусусан, милоддан аввалги 486 йилда Миср исён қўтарди. Қўзғолонға оғир солиқ зулми ва минглаб ҳунармандларнинг Суза ва Персеполисда қирол қаройлари қуриш учун Эронға сургун қилиниши сабаб бўлган.

Геродотнинг сўзларига кўра, Доро Миср ва Афинага карши юришни шахсан ўзи бошқаришни ният қилган, аммо бу йигилишлар пайтида унинг ўгиллари ўртасида қироллик учун катта жанжал бошланган, чунки Форс одатига кўра, Доро юриш олдида ўз ворисини тайинлаши керак эди. Доро тахтга ўтирмасдан олдин ҳам биринчи хотини Гобряснинг кизидан учта ўгил ва ўтиргандан кейин Кирнинг кизи Атоссадан яна тўртта ўгил кўрди. Олдинги ўгилларнинг каттаси Артобазан, кейин тугилганлардан эса Ксеркс эди. Турли маликаларнинг тўнгич ўгиллари сифатида иккаласи ҳам ҳокимиятга даъво қилишган. Шундай қилиб, Артобазан ўзини уругнинг энг каттаси деб таъкидлади ва барча халқлар орасида одат бўйича ҳокимият энг каттага тегишли эканлигини айтди. Ксеркс ўз даъволарини унинг Кирнинг кизи Атоссанинг ўгли, Кир эса форсларни озод қилувчи эканлиги билан асослаган. Бундан ташқари, Артобазан Доро шох бўлишидан олдин тугилган ва Ксеркс Доро тахтга қиргандан кейин, у форслар ҳукмдори бўлганида тугилган.

Доро милоддан аввалги 486 йил октябр/ноябр ойларида, 64 ёшида, Мисрдаги Псамметих IV бошчилигидаги кўзғолонни тинчитишга улгурмасдан вафот этган. Кўп сонли релефлар билан безатилган Доро қабри Персеполис яқинидаги Накше-Рустам қояларида жойлашган. Эшик қирадиган қабрда учта катта саркофаги улкан бўшлиқларда жойлашган бўлиб, улардан бирида Доронинг жасади, қолган иккитасида эса унинг оила аъзоларининг жасадлари жойлашган. Қабрга кириш тўртта устунли айвондан ташқил топган. Хайкалтарошлик тасвирлари айвон узра кўтарилади. Доро ўзининг сарой аъёнлари билан ўралган ҳолда, ўзига хос антропологик ва этнографик хусусиятлари билан батафсил тасвирланган давлатнинг ўттиз халқи вакиллари тутган тахтда ўтиради. Расмлар барча ўттизта вакилнинг миллатини кўрсатадиган ёрликлар билан акс эттирилган.

Геродотнинг ёзишича, Доро ҳукмронлиги 36 йил давом этган. Доро вафотидан кейин тахт Ксерксга ўтди, унда бош ролни Атосса ўйнади, Геродотнинг айтишича, Доро кўл остида у ҳамма нарсага қодир эди. Ктесийнинг ёзишича, Доро 31 йил ҳукмронлик қилган ва 72 ёшида қасалликдан вафот этган.

Абу Муслим тайёрлади